

Afhankelijkheid en integriteit

door Roel in 't Veld

Afhankelijk te zijn van aanbesteding door de overheid is vaak geen pretje. Een golf van rechtzinnigheid en strengheid in de leer overstroomt Den Haag waar het de bouw betreft. Maar op andere terreinen gedraagt de overheid zich als opdrachtgever vaak ronduit onfatsoenlijk. Het is bijvoorbeeld opvallend hoe veel aanvragen voor offertes kort voor de zomervakantie vanuit de ministeries worden verzonden. Uiteraard met het verzoek om onmiddellijk na de vakantie de offerte in te dienen. Adviesbureaus en opleidingsinstellingen hebben immers alleen kinderloos management dat dus niet is gebonden aan schoolvakanties. Niet zelden gaat er vervolgens een hele tijd overheen voordat een beslissing volgt. En ook die kan vol verassingen blijken te zijn. Laatst had een opdrachtgever achteraf het object van aanbesteding in stukjes geknipt, de hoofdmoot toegekend aan een organisatie waarvan hij zelf al lang lid was, en de aardigste elementen uit de overige offertes stukje bij beetje daaraan toegevoegd. En of die overige instellingen maar onder leiding van de hoofdmootaanemer wilden opereren.

Inwinning van juridisch advies bracht aan het licht, dat deze werkwijze in strijd met her recht is. Er had immers nooit een level playing field bestaan, en het wijzigen van de spelregels tijdens het spel is al evenmin geoorloofd. Maar wat te doen?

Procederen tegen de opdrachtgever zou op zichzelf kansrijk zijn, maar wat win je ermee? De kosten van opstelling van de offerte zou je wel terug krijgen, maar de realtie met de opdrachtgever is ernstig verstoord. Op nieuwe opdrachten hoef je niet meer te rekenen. Dus knarsetanden, en inschikken?

Op die manier honoreer je het onfatsoen.

De neiging om integriteit meer in regels en codes te formaliseren is steeds sterker aan het worden.

Velen zien daarin bescherming van zwakkere of meer afhankelijke partijen. Natuurlijk is dat een mogelijk effect.

Maar het leidt ook tot mogelijk verlies van intrinsieke noties van integriteit. Immers, zodra er een code bestaat waaraan ik mij te houden heb, behoef ik mij geen zorgen meer te maken over wat op grond van mijn moraal het juiste gedrag is. Dat is al voor mij gebeurd.

Het zou kunnen, dat mijn moreel bewustzijn geleidelijk minder scherp gaat functioneren als er zoveel al voor mij is nagedacht.

Sterker nog, als ik mij maar aan de regel houd, kan ik voor het overige voluit mijn eigen belang nastreven, niet langer gehinderd door de noodzaak om zelf te bedenken wat wel en niet kan. Is dat eigen belang groot, dan zal ik er misschien ook op bedacht zijn hoe met inachtneming van de regel toch voluit mijn behoeften te bevredigen. Dankzij mijn vindingrijkheid slaag ik daarin geleidelijk steeds beter. En dus zijn weer nieuwe regels nodig, etcetera.

Kortom, er is alle reden vanuit maatschappelijk oogpunt om niet alles dicht te regelen, en verantwoordelijkheid van mensen en organisaties om hun morele posities te kiezen in stand te laten.

De drang tot formalisering heeft ook de wetgever er toe gebracht om eisen te stellen aan overheden die tevens op markten opereren. In het redelijke wetsontwerp Markt en Overheid zijn die eisen neergelegd. Daarachter schuilt de overtuiging, dat het beter is overheid en markt te scheiden, onder meer in het belang van integriteit. Een van de lessen uit de nog niet voltooide bouwenquête lijkt mij te zijn, dat strikte scheiding van markt en overheid werkelijk geen enkele waarborg voor integriteit oplevert. Intense vervlechting kan ook optreden zonder organisatorische banden. Dat moet te denken geven.

Het wordt hoog tijd om de institutionele patronen in onze samenleving opnieuw te doordenken. En niet met platte dogma's zoals de scheiding van publiek domein en markt. Het mooie rapport van Winsemius over de economie van de 21^e eeuw heeft bijvoorbeeld terecht de cultuur van de maatschap aangedragen als een culturele omgeving die voor geavanceerde beroepsbeoefening en ondernemerschap geschikt zou zijn. Het kiezen van de institutionele vorm die uitdrukking geeft aan je meest dominante waarden is het (be)leven van integriteit op zijn best. Misschien moeten we dat opnieuw leren. Het gaat om een meer fundamenteel vraagstuk dan een advertentiecampagne over een beetje te hard rijden. Als een regering de intelligentie van haar burgers zo minacht, is er met de werking van de democratie wel iets heel raars aan de hand.

-0-0-0-0-0-0-0-0-0-0-